

ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ЕКОНОМІСТА ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

ГАМАЛІЙ В. Ф.

доктор фізико-математичних наук

НІКОЛАЄВ І. В.

кандидат економічних наук

ДМИТРИШИН Б. В.

Кіровоград

В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Стратегічні напрямки розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, законом «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України. Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Вітчизняний ринок праці диктує свої вимоги до системи вищої освіти: потребує нових спеціальностей і кваліфікацій, вимагає якомога швидшої адаптації і компетентності випускників вищих навчальних закладів, їх здатності до професійної діяльності в інформаційному суспільстві. З іншої сторони, майбутні фахівці прагнуть більшої свободи у виборі форм і засобів навчання, вимагають від викладачів найновіших знань та засобів їх удосконалення. Усі ці чинники створюють навантаження на систему вищої освіти, які починають перевищувати певну межу, старий стан системи професійної підготовки фахівців багатьох галузей знань втрачає усталеність, внаслідок чого і виникають нові форми навчання, зокрема і дистанційне. Не є виключенням із цього правила і система професійної підготовки економістів.

Вивчення проблеми технологій дистанційного навчання студентів економічних спеціальностей забезпечило можливість виявити суперечності між зростанням обсягів знань, навичок та умінь, які необхідні сучасному економісту, та недостатньою модернізацією, сталими формами і терміном підготовки студентів у вищому навчальному закладі; новою структурою народного господарства, зумовленою інформатизацією суспільства, і рівнем компетентності учасників ринку праці у галузі інформаційних технологій, зокрема економістів; світовими вимогами до системи дистанційного навчання та станом його розвитку в Україні [1].

Аналіз літературних джерел свідчить про активну роботу в напрямку реформування освіти фахівців галу-

зі економіки та фінансів. Так, дослідженнями цього питання займаються Є. А. Іванченко [2], Л. М. Дибкова [3], Ю. О. Семенчук, С. М. Кустовський [4], Л. І. Нічуговська [5] та ін. Існує нагальна необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості навчального процесу. Однією із форм навчання, яка може дещо допомогти у розв'язанні зазначених проблем, на думку багатьох, може бути дистанційне навчання.

Розвиток дистанційної форми навчання є результатом постійно зростаючого впливу інформаційних технологій на всі сторони діяльності суспільства. Ця форма організації навчального процесу базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та сучасні телекомунікації з метою доставки навчального матеріалу та спілкування, у тому числі, в реальному часі. Серед телекомунікаційних технологій, що використовуються для дистанційної освіти, можна назвати: E-mail, комп'ютерні телеконференції, телевізійні передачі, радіотрансляції, факсимільний зв'язок, телефонний зв'язок, відеоконференції.

Питаннями залучення інформаційних технологій при навчанні студентів економічних спеціальностей займаються О. В. Кареліна [6], Л. О. Шипуліна [7], О. М. Гончарова, В. А. Пархоменко та інші. Однак, незважаючи на ці дослідження, питання про доцільність широкого використання дистанційного навчання залишається невирішеним. Особливо гострою є дискусія стосовно того, чи можна забезпечити високу якість підготовки майбутнього спеціаліста без особистого контакту викладача та студента.

Згідно з концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, затвердженій МОН України у 2000 році, виділяється ціла низка позитивних рис дистанційної освіти (незалежно від галузі знань, в якій вона буде використана): гнучкість, паралельність, велика аудиторія, економічність, соціальна рівність, інтернаціональність, нова роль викладача, позитивний вплив на студента та підвищення якості освіти.

Позитивними якостями навчання на відстані є можливість займатися освітою в будь-якому місці, де є комп'ютер. Навчальний матеріал розподіляється по тижнях і відповідає всім вимогам, які висувуються до студентів будь-якого вищого навчального закладу, після чого студент може виконувати завдання у зручний для нього час, у тому темпі, який він для себе обрав, проте у межах встановлених строків проведення курсів [8].

Найбільш ефективними для дистанційної освіти в плані засвоєння студентами матеріалу вважаються відеоконференції. Так, якщо при телефонній розмові вдається отримати у середньому 10% від загального обсягу інформації, що транслюється, то у випадку, коли є

можливість у процесі розмови слідувати за жестикуляцією і мімікою співбесідника, коефіцієнт ефективності передачі інформації досягає 60%. Відеоконференції з використанням супутників забезпечують найвищу якість передачі інформації, проте відзначаються і високою вартістю, тому знайшли використання лише в окремих проектах. Більш доступною за вартістю технологією є проведення відеоконференцій на основі використання комп'ютерних мереж – як локальних, так і глобальних. У силу своєї розвиненості найбільш перспективною в цьому плані вважається мережа Інтернет. Окрім організації відеоконференцій, в Інтернеті існує ряд інших можливостей для дистанційної освіти, наприклад, тут можна здійснити розсилку матеріалів (чи комп'ютерних навчальних курсів) по електронній пошті; забезпечити зворотній зв'язок (передачу результатів тестування, контрольних, курсових і дипломних робіт); провести обговорення, опитування чи екзамен в діалоговому режимі; отримати доступ до інформації на певну тематику (за допомогою спеціальних пошукових програм); працювати з гіпертекстовими навчальними курсами [9].

Уданий час на розвиток дистанційного навчання впливають два основних фактори: доступ в Інтернет і якість його зв'язку. Якщо в розвинутих країнах світу доступ до мережі Інтернет є практично у кожного, то в Україні лише 30% населення мають потенційні можливості скористатися дистанційною формою навчання, причому переважна більшість із них проживає в містах. При цьому, чим більша кількість людей одночасно працює в мережі, тим гірше якість зв'язку. Низька швидкість передачі інформації, перевантаження серверів і тривалий час відповіді – найбільш поширені проблеми. Таким чином забезпечення якісного доступу великої аудиторії до необхідної інформації досягається далеко не завжди. У той же час ті користувачі, що мають можливості (насамперед, фінансові) доступу до мережі Інтернет з високою якістю зв'язку, а також відповідне комп'ютерне обладнання можуть працювати з Веб-сайтами з об'ємною графікою, якісною аудіоінформацією і навіть з великою кількістю відеоматеріалів. Але ж освіта, у тому числі і дистанційна, повинна бути загальнодоступною (соціальна рівність згідно Концепції).

За нинішнього зростання потоків наукової інформації репродуктивне засвоєння студентами необхідного обсягу знань стає неможливим. Аналіз професійної інформаційно-комп'ютерної діяльності економістів показав, що в умовах швидкого соціально-економічного і матеріально-технічного прогресу майбутній економіст має бути готовим упродовж усього життя самонавчатися і самовдосконалюватися, безперервно підвищувати рівень навчальних досягнень у сфері інформаційних технологій. За таких умов головним завданням його професійної підготовки стає навчити майбутнього спеціаліста здобувати, обробляти і зберігати отриману інформацію та ефективно використовувати її у професійній діяльності. Майбутні фахівці-економісти повинні вміти працювати в умовах інформаційного суспільства, тобто суспільства, що побудоване на вільному доступі до інформації усіх і кожного з його членів, з правом на

свободу висловлення своєї думки, в умовах швидкісної комунікації, що забезпечує якісно новий рівень взаємодія і мобільності, реакції на будь-яке явище [10]. Використання дистанційної форми навчання може суттєво допомогти у цьому.

З іншого боку, надмірне використання Інтернет для вирішення поставлених завдань призводить до того, що студенти просто перестають мислити і врешті-решт не можуть розв'язати навіть елементарну проблему не маючи «під рукою» комп'ютера з доступом до мережі. Також надмірна захопленість Інтернетом змушує багатьох людей проводити все більше часу в мережі, причому в більшості випадків не з метою навчання чи пошуку необхідної інформації, а для розваг чи спілкування в чатах, соціальних мережах, на сайтах знайомств. За даними різних досліджень Інтернет-залежними сьогодні є близько 10 – 20% користувачів серед західних користувачів мережі і близько 10% серед російських та українських, серед яких більше ніж 70% студентів. Причому ці цифри постійно зростають.

Ще одна проблема, яка вимагає якнайшвидшого вирішення, полягає в тому, що дистанційне навчання має бути інтерактивним. Студенти повинні мати можливість спілкуватися з викладачами. Але при аналізі роботи багатьох існуючих навчальних систем часто виявляється, що взаємодія обмежується можливістю переміщення по системі і поштовим спілкуванням з лектором та студентами.

В ідеальному випадку курси дистанційного навчання повинні обслуговуватися цілою командою фахівців, наприклад, один викладач міг би планувати й організовувати курс, другий – читати лекції, третій – забезпечувати взаємозв'язок між учнями, четвертий – оцінювати старання студентів. На практиці маємо наступну ситуацію: одна людина – викладач-консультант (тьютор) дистанційної освіти повинна: відповідати за зміст навчально-методичних матеріалів, здійснювати методичне керівництво навчальним процесом, відповідати на питання студентів і проводити перевірку результатів їх тестування. Тобто, проводити величезну за обсягами роботу та використовувати при цьому найбільш сучасне комп'ютерне забезпечення. Але не слід забувати той факт, що освіта в нашій державі фактично є однією із найбільш низькооплачуваних і неprestижних сфер діяльності.

Надзвичайно складною є проблема добору якісних навчальних матеріалів для дистанційного навчання. Електронні версії підручників, що стали основою для створення дистанційних курсів, як і традиційні підручники, не вирішують проблеми самостійної діяльності студентів у одержанні знань. Відсутність очного спілкування викладача та студента в більшості випадків є негативним явищем. Студенти не завжди самодисципліновані, свідомі й самостійні, що вкрай необхідно при дистанційному навчанні. А професійна готовність майбутнього економіста є не чим іншим, як інтегративною якістю його особистості, яка проявляється у формах активності та визначає здібність ставити перед собою професійні цілі, обирати способи

їх досягнення, контролювати цей процес, здійснювати самоконтроль за виконанням власних дій і прогнозувати шляхи підвищення продуктивності роботи у професійному напрямку. На жаль, використання виключно дистанційного навчання, без поєднання з аудиторним, не здатне забезпечити переважної більшості компонентів професійної готовності фахівців-економістів: мотиваційних, контролюючих, координаційних, вольових, емоційних, мобілізаційних, рефлексивно-комунікаційних та ряду інших професійно-особистісних якостей.

Не слід забувати і про недостатнє теоретичне обґрунтування проблеми дистанційного навчання. Це виявляється у відсутності чітких цілей навчання й необхідних початкових вимог до студента, для роботи в цій системі; слабкому рівні системи контролю його знань; відсутності вимог до змісту дистанційних курсів і навчально-методичного забезпечення; слабкому економічному механізмі стимулювання науково-методичної активності викладачів у сфері інноваційних навчальних технологій; слабкій базі нормативних документів і галузевих стандартів, що визначають склад і зміст навчально-методичного комплексу дистанційної освіти; прихильності до традиційних технологій навчання [8].

Таким чином, без урахування усіх цих аспектів та розв'язання хоча б частини із вищезазначених проблем можливість ефективно та раціонально розробити, організувати та впровадити дистанційні форми навчання студентів як економічних, так і інших спеціальностей у вищих навчальних закладах України є досить слабкою. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Крайній В. О.** Викладання економічних дисциплін з використанням Інтернет-технологій (підсумки 4-ї Міжнар. конф. «Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України» (15-16 березня 2007 р.) [Електронний ресурс] / В. О. Крайній, В. Г. В'юн.– Режим доступу до журналу: http://www.confcontact.com/2007mart/9_krajnij.htm.
2. **Іванченко Є. А.** Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Є. А. Іванченко.– О., 2005.– 20 с.
3. **Дибкова Л. М.** Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. М. Дибкова.– К., 2006.– 20 с.
4. **Кустовський С. М.** Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. М. Кустовський.– Вінниця, 2005.– 20 с.
5. **Нічуговська Л. І.** Науково-методичні основи математичної освіти студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика

професійної освіти» / Л. І. Нічуговська.– К., 2005.– 36 с.

6. **Кареліна О. В.** Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. В. Кареліна.– Тернопіль, 2005.– 20 с.

7. **Шипулина Л. А.** Формирование профессионализма будущих экономистов средствами новых информационных технологий: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального обучения» / Л. А. Шипулина.– Ставрополь, 2004.– 21 с.

8. **Іващенко Р. П.** Переваги та недоліки дистанційного навчання / Р. П. Іващенко // Вісник Черкаського університету. Випуск 125. Серія педагогічні науки.– Черкаси, 2008.– С. 62 – 66.

9. **Гребенюк В. О.** Переваги та недоліки дистанційного навчання / В. О. Гребенюк // Тези доповідей студентів і магістрантів на XLII науковій конференції та аспірантів і викладачів на XXXIX науковій конференції 17 квітня 2008 року.– Кіровоград : КДТУ, 2008.– 363 с.

10. Перспективи переходу до інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Портал громадянської журналістики. Інтернет-видання ХайВей.– Режим доступу до сайту : <http://h.ua/story/40908>